

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до лекційних та семінарських занять з курсу
для здобувачів філологічного факультету
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

ОДЕСА
ОНУ
2024

УДК 94(477)''632/20''(072)
I-907

Укладач:

Г. С. Левченко, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:

А. П. Романченко, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та мовної підготовки іноземців Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Е. П. Петровський, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри філософії, політології, психології та права Одеської державної академії будівництва та архітектури.

*Рекомендовано вченою радою факультету
історії та філософії ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 2 від 17 жовтня 2023 р.*

I-907 **Історія України [Електронний ресурс]** : електрон. метод. рекомендації до лекційних та семінарських занять для здобувачів філологічного ф-ту першого (бакалавр.) рівня вищої освіти / уклад. Г. С. Левченко. — Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2024. — 40 с. — 0,7 МБ.

У методичних рекомендаціях розкривається програма курсу, даються рекомендації для опанування лекційним матеріалом, тематика семінарських занять та вказівки для кращого їх засвоєння. Наведено список джерел та літератури до курсу, завдання для самостійної роботи, перелік тем для рефератів/презентацій, есе, форми контролю, критерії оцінювання, перелік контрольних питань.

Для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціалізацією 035.01 «Українська мова та література».

УДК 94(477)''632/20''(072)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	18
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	26
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.....	28
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	31
ФОРМИ КОНТРОЛЮ І МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ.....	34

ВСТУП

«Хто не знає свого минулого, не вартий свого майбутнього», – говорить народна мудрість, а відомий український письменник М. Т. Рильський писав: «Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього, хто не відає про славу своїх предків, той сам не вартий пошани». Людина, яка не знає минулого, схожа на перекотиполе: куди вітер подме, туди воно й котиться. Кожна людина має пам'ятати звідки вона родом, де її коріння, глибоко знати історію свого народу, його мову, культуру та з повагою ставитися до своїх предків. Знання історії своєї Батьківщини дає можливість розуміти нинішню ситуацію та дивитися із вірою у майбутнє.

Предметом вивчення дисципліни «Історія України» є історичний процес в Україні за історичними періодами, а саме зміна політичних, соціально-економічних та культурних процесів на теренах України від найдавніших часів до сьогодення.

Нормативна дисципліна викладається на філологічному факультеті з метою формування та закріплення знань щодо історії України, що є актуальним у нинішніх умовах та відповідає потребам сучасного національного розвитку та традиційним цінностям українського суспільства, пов'язаних із повагою до минулого України. Історія України викладається з метою кращого розуміння й переосмислення здобувачами сучасних суспільних потреб, що мають витоки з минулого, для формування їх свідомої громадянської позиції та активності.

На викладання курсу «Історія України» відводиться 90 годин, 3 кредити. З них для здобувачів очної форми навчання: лекцій передбачається 20 год., семінарських занять – 10 год., для самостійної роботи – 60 год.; для здобувачів заочної форми навчання: для лекцій відводиться 4 год., для семінарських занять – 4 год., для самостійної роботи – 82 год.

Враховуючи, що на самостійну роботу відведено 67 % від навчального часу для здобувачів очної форми навчання і 91 % – для здобувачів заочної форми навчання, методичні рекомендації мають на

меті допомогти здобувачам засвоїти базові знання, отримані під час лекційного курсу та опанувати навичками й вміннями як під час підготовки до семінарських занять, так і під час самостійної роботи.

Навчальна дисципліна «Історія України» викладається на третьому курсі першого (бакалаврського) рівня освіти в другому семестрі. Дисципліна пов'язана з такими курсами як «Історія діаспори», «Політологія», «Історія української культури», «Історія української літератури», «Усна народна творчість» та «Філософія».

Мета викладання нормативного курсу – ознайомлення здобувачів з основними досягненнями науки в галузі історичної україністики як фундаментальної науки в системі гуманітарного знання, з основними історичними етапами української історії та основними її складовими – політичним, соціально-економічним, культурним розвитком у різні історичні періоди, що дозволить навчити аналізувати історичні процеси, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, класифікувати тенденції розвитку історичних подій, формувати наукове осмислення минулого України як складової частини світової спільноти. Сформуванню розуміння здобувачами актуальних проблем сучасної історичної науки в Україні, ознайомити здобувачів з методологічною орієнтацією істориків України, з доробком вчених та їх внеском у фонд історичної науки.

Завданнями дисципліни є:

1. Ознайомити здобувачів з місцем історії у системі університетського навчання.
2. Систематизувати наявні знання здобувачів з вітчизняної історії.
3. Ознайомити із закономірностями суспільно-політичних, соціально-економічних та культурних процесів, що проходили на території України.
4. Сформуванню у здобувачів уявлення щодо оцінок найбільш дискусійних подій історії України.
5. Сприяти формуванню уявлень про міжпредметні зв'язки у вивченні гуманітаристики.
6. Звернути увагу на новітні засоби передачі інформації з історії України в контексті історичних викликів.

7. Показати закономірності історичного розвитку при вивченні основних етапів становлення вітчизняної і зарубіжної історії та її взаємозв'язок із соціально-економічними, політичними процесами суспільства.
8. Розкрити сутність політичних, соціально-економічних та культурних процесів на території України в ході історичного розвитку.

Для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціалізацією 035.01 «Українська мова та література» вивчення навчальної дисципліни «Історія України» спрямоване на формування загальних компетентностей.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати:

- основні історичні факти, події, явища, які відбувалися в українській історії;
- хронологію подій, сутність проблем етногенезу українського народу;
- процес становлення та розвиток української державності, соціально-політичних процесів в Україні;
- роль історичних особистостей та їх вплив на перебіг історичного розвитку;
- сутність феномену розвитку української культури як ключової сфери суспільної свідомості.

вміти:

- користуватися історичними джерелами та літературою;
- аналізувати історичні факти, події, процеси, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між ними;
- користуватися понятійним апаратом навчальної дисципліни;
- проводити аналогії, давати порівняльні характеристики історичних періодів, політичних подій, особливостей суспільного розвитку тощо;

- орієнтуватися в соціальних і політичних явищах та процесах, що відбувалися на українських землях від давнини до сьогодення, аналізувати український етнонаціональний культурний простір;
- визначати роль здобутків української історії в контексті загальноісторичного процесу.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тематика лекційних занять

Змістовий модуль І. Україна в найдавніші часи та період середньовіччя

ТЕМА 1. ВСТУП ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ.

НАЙДАВНІШІ ЧАСИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Місце України в сучасному світі. Предмет і завдання курсу на рівні його сприйняття. Огляд джерел і історіографії. Періодизація історії України. Методичні поради до вивчення курсу.

Поява первісних людей. Кам'яний вік. Трипільська культура. Бронзовий і залізний вік. Кочові племена: кіммерійці, скіфи, сармати. Геродот про Скіфію. Суспільно-політичний устрій скіфських племен. Рід занять, військові походи. Культура та вірування скіфів. Грецькі античні міста-держави Північного Причорномор'я: суспільно-політичне життя та економічний лад. Культура. Давні слов'яни. Етногенез слов'ян. Перші письмові згадки про слов'ян. Зона розселення слов'ян. Суспільно-політичний лад. Рід занять. Релігія та культура слов'ян.

Гомер, Геродот, В. Хвойка, Одиссея, Велике розселення народів, Велика Скіфія, Хозарський каганат, Аттіла, Германаріх, Ольвія, Тіра, Пантікапей, Херсонес, Боспорське царство.

Здобувачі освіти мають засвоїти важливі моменти того, яке місце посідає Україна в сучасному світі, базові теоретичні поняття стосовно предмету і завдань курсу історії України, приділити увагу внеску різних давніх етносів у скарбницю історичної спадщини

української нації. Вони мають, спираючись на причинно-наслідкові зв'язки, оволодіти розумінням зміни історичних періодів, зокрема, епох давньої історії, звернути увагу на часи співіснування держав та бездержавних спільнот, на те, що явища автохтонного походження поєднувалися з досвідом, привнесеним на територію України з міграційними процесами.

Варто звернути увагу на різні підходи у визначенні періодизації та сприйнятті історичних знань, на важливість користуватися різними джерелами та історичними дослідженнями для кращого розуміння історичних процесів. Окремо слід зосередитися на методології історичної науки та пам'ятати про цілісність і безперервність історичного процесу на теренах України.

ТЕМА 2. РУСЬ У IX – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XII ст.

Утворення держави Русь. Норманська теорія та її наслідки. Русь наприкінці IX – першій половині XI ст. Правління перших київських князів. Соціальна стратифікація, органи влади, формування державної території, розвиток економіки, система судочинства. Хрещення Русі та значення прийняття християнства як державної релігії. Зовнішня політика і міжнародне становище Русі. Русь в останній період свого існування. Місце Русі в історії України та в етногенезі українського народу.

Здобувачі освіти мають звернути увагу на передумови та обставини виникнення держави Русі (Русі-України), засвоїти розуміння того, що цей процес був складний і переважно місцевого автохтонного характеру, що не виключало певних впливів досвіду інших народів, зокрема, як і в Західній Європі, норманів (вікінгів, варягів). Здобувачі освіти мають приділити спеціальну увагу періодизації історії Русі, державно-політичній історії, реформам, які впливали на розширення кордонів та зміцнення держави, формуванню єдиного релігійно-культурного простору.

ТЕМА 3. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XII – НА ПОЧАТКУ XVII ст.

Феодална роздробленість Русі. Галицько-Волинська держава у XII ст. – 60-ті рр. XIII ст. Данило Галицький. Монгольська навала. Встановлення золотоординського панування. Боротьба проти поневолення. Включення українських земель до складу іноземних держав у другій половині XIV ст. – першій половині XVI ст. Боротьба Великого князівства Литовського та Польського королівства за українські землі. Входження Закарпаття до Угорщини, а Буковини – до Молдавського князівства. Створення Кримського ханства. Туреччина та землі України.

Литовсько-руська держава. Великокнязівська опозиція у 30–40-х роках XV ст. Галичина, Буковина та Закарпаття у XV–першій половині XVI ст. Люблінська унія 1569 р. Соціально-економічний розвиток українських земель. Формування української народності: етапи, територія, мова, побут. Берестейська унія 1596 р. Передумови та причини виникнення українського козацтва. Утворення Запорозької Січі. Організація реєстрового козацтва. Розвиток культури в Україні у другій половині XII – першій половині XVII ст. Діяльність православних братств.

Здобувачі освіти мають також акцентувати увагу на історичному значенні Галицько-Волинської держави, на особливостях її розвитку в умовах роздробленості Русі та необхідності боротьби з монголами, що впливало на зовнішню та внутрішню політику її правителів. Важливо зосередити увагу на консолідаційних процесах та ролі в цьому історичних діячів. Також необхідно звернути увагу на позитивних і негативних наслідках роздробленості Русі та її ролі у формуванні української національно-релігійної ідентичності.

Варто звернути увагу на причини тимчасового припинення самотійного існування української державності, на те, що її спадщина частково, з деякими змінами, ще певний час у вигляді удільних князівств та культурних надбань, існувала у Великому князівстві Литовському. Здобувачі освіти мають знати перелік

країн, куди входили сучасні українські території, визначати роль в історії України державних Кревської, Люблінської та Берестейської уній. Вони мають звернути увагу на наростання соціальних, релігійних, правових, культурних, політичних суперечностей як наслідків політики різних країн, зокрема Речі Посполитої, Кримського ханства, що викликало різні «реакції» в українському суспільстві, у тому числі появу козацтва.

Змістовий модуль 2. Україна в добу нового часу

ТЕМА 4. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В РОКИ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ СЕРЕДИНИ XVII ст. – ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.

Зростання соціальної напруженості в Україні наприкінці XVI – першій половині XVII ст. Періодизація козацьких виступів. Петро Конашевич-Сагайдачний. Козацькі-селянські повстання у 20–30-х рр. XVII ст. Україна напередодні Визвольної революції. Початок війни. Бойові дії в 1649–1653 рр. Формування української державності. Українсько-московський договір 1654 р. Проблема завершення Визвольної війни в історичній літературі. Історичне значення Визвольної революції середини XVII ст.

Політичне становище в Україні після смерті Б. Хмельницького. І. Виговський. Ю. Хмельницький. Розділ Гетьманщини на Лівобережну і Правобережну. Андрусівське перемир'я. Гетьман П. Дорошенко. Запорозька Січ у другій половині XVII ст. І. Сірко. «Вічний мир» 1686 р. Відновлення козацтва на Правобережжі. С. Палій. Початок гетьманства І. Мазепи. Соціально-економічний розвиток і суспільно-політичний лад в Україні. Культура України в другій половині XVII ст.

Здобувачі освіти мають засвоїти базові поняття стосовно передісторії, причин та характеру Національно-визвольної війни (революції) українського народу у другій половині XVII ст., засвоїти уявлення про причини існування в історичних працях різних хронологічних меж війни. Вони мають ознайомитися з героїчними

подіями війни, направленими на те, щоб досягти звільнення України і створити самостійну державу. Особливу увагу приділено розумінню умов укладення договору з Московським царством та наслідкам, до яких це призвело. Окремо наголошено на причинах, змісті та наслідках доби Руїни.

ТЕМА 5. ГЕТЬМАНЩИНА У XVIII ст.

Політичне становище українських земель наприкінці XVII – на початку XVIII ст. Північна війна та союз І. Мазепи з Карлом XII. П. Орлик. Наступ царату на інституції української державності. Нова Січ. Соціально-економічний розвиток українських земель. Виступи проти соціального визиску на Правобережжі.

Соціально-економічне і політичне становище Лівобережної і Слобідської України. Остаточна ліквідація царизмом автономного устрою Лівобережжя і Слобожанщини. Зміни в адміністративно-територіальному устрої. Система органів управління. Селянські повстання на Лівобережжі, Слобожанщині і Правобережжі. Відвоювання і заселення Північного Причорномор'я. Правобережжя і західноукраїнські землі в другій половині XVIII ст.

Здобувачі освіти мають також звернути увагу на державно-політичні наслідки цієї боротьби, на її нові форми на початку XVIII ст. за часів І. Мазепи та П. Орлика. Особлива увага має бути приділена наступу російського царату на автономію України з повною її ліквідацією, а також специфіці розвитку Правобережної України в цей період під владою і в умовах уніфікаційної політики цієї держави, що викликало різну реакцію з боку українського суспільства, в тому числі у формі гайдамаччини.

ТЕМА 6. УКРАЇНА В XIX ст.

Адміністративно-територіальний поділ українських земель у складі Російської та Австрійської імперій. Особливості соціально-економічного розвитку в Лівобережній, Слобідській та Південній Україні. Початок національного відродження. Декабристський і польський національні рухи та їх вплив на українське відродження. Заро-

дження українського політичного руху.

Кримська війна та її наслідки. Реформи 1860–1870-х рр. в Російській імперії та Україна. Економічний розвиток України у 1860–1890 рр. Зміни в соціальній структурі населення.

Українській національно-визвольний рух в Наддніпрянщині. Русифікаторська політика царського уряду. Участь українців в російському та польському визвольних рухах. Український національно-визвольний рух у Західній Україні. Поява фізкультурно-спортивного руху. Створення українських політичних партій.

Здобувачі освіти мають ознайомитися з головними тенденціями в історії України «довгого» ХІХ ст., визначеними у значній мірі процесами становлення модерної нації, поширенням демократичних ідей, впливом подій у Європі, в першу чергу з погляду прийняття Конституцій та революцій з їх наслідками для суспільно-політичного розвитку епохи. Вони мають засвоїти поняття щодо існування зв'язку між українським національним відродженням та загальноєвропейським процесом формування сучасних націй, водночас варто звернути увагу на специфіку України. Окремо слід зосередитися на поширенні у масовій свідомості ідеї єдності України поза тим, що її етнічно визначена територія знаходилася у складі різних країн і розділялася державним кордоном між імперіями. Також слід приділити увагу політичному етапу національного відродження, що супроводжувався появою політичних партій з чітко прописаними програмами та баченням майбутнього України як незалежної держави, або, в якості найближчої перспективи державного будівництва, автономії. Окрему увагу слід приділити ставленню з боку Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій на процес формування модерної української нації.

Змістовий модуль 3. Новітній період історії України

ТЕМА 7. УКРАЇНА В ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ XX ст.

Соціально-економічне і політичне становище українських земель на початку XX ст. Україна в революції 1905–1907 рр., в період реакції та в роки Першої світової війни. Українська культура на початку XX ст.

Крах самодержавства і початок національно-демократичної революції в Україні. Утворення Української Центральної Ради. М. Грушевський, С. Єфремов, В. Винниченко, С. Петлюра. Проголошення автономії України. Боротьба за владу в Україні в кінці 1917 – на початку 1918 рр. Універсали Центральної Ради. Причини падіння Центральної Ради. Війни з більшовицькою Росією.

Українська Держава П. Скоропадського. Період Директорії УНР. Західноукраїнська Народна Республіка. Зимові походи УНР: мета і наслідки. Встановлення радянської влади в Україні у 1920 р.

Здобувачі освіти мають звернути увагу на соціально-економічне і політичне становище українських земель на початку XX ст., на роль Першої світової війни в історії українського народу та українського національного руху, початку й розвитку Української національно-демократичної революції. Вони мають враховувати вплив революційних подій в Російській та Австро-Угорській імперіях на становлення новітньої української державності, засвоїти поняття щодо кожної державної форми, розуміти, чим зумовлені переходи від однієї форми Української державності до іншої. Здобувачі освіти мають вказувати на причини подій, пов'язані як з внутрішнім розвитком України, так і з впливом зовнішніх чинників на хід Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр. Вони мають розуміти всю складність проведення суспільних реформ, регулювання внутрішніх суспільних відносин в умовах боротьби за національну державність. Необхідно також звернути особливу увагу здобувачів освіти на досвід втілення під час Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр. ідеї соборності українських етнічних земель в одній

національній державі, на інші аспекти багатоманітного історичного спадку революційної доби в Україні, а саме в галузі державної території, національно-державної символіки, культурної та релігійної сфери тощо. Здобувачі освіти мають звернути увагу на причини поразки революції на цьому етапі, та, з іншого боку, на причини й обставини поширення радянської/більшовицької державності в Наддніпрянській Україні.

ТЕМА 8. РАДЯНСЬКА УКРАЇНА В 1920–1930-ТІ РР.

ЗАХІДНА УКРАЇНА У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Радянська Україна у 20-ті рр. Особливості впровадження НЕПу на українських землях. Політика коренізації. Соціально-економічні перетворення в радянській Україні наприкінці 1920–30-ті рр. Голодомор 1932–1933 рр. Суспільно-політичні процеси в радянській Україні наприкінці 1920–30-х рр. Формування тоталітарної системи. Початок широкомасштабних репресій тоталітарного уряду.

Перебування західних українських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини. Порівняльна характеристика політики цих держав щодо українців. Активна політична та культурницька діяльність української еміграції у міжвоєнний період. Українське політичне життя в Східній Галичині. Організація український націоналістів – борець за волю України. «Карпатська Україна» – спроба побудови української державності в Закарпатті. А. Волошин, А. Шептицький.

Здобувачі освіти мають звернути увагу на те, що у 1920 – 1930-х рр. українські землі внаслідок системи міжнародних договорів після Першої світової війни та договорів внаслідок локальних війн (зокрема, так званої польсько-радянської), входили до складу різних держав, з різним суспільно-політичним та економічним устроєм, ідеологією, політикою урядів щодо національних меншин та приєднаних українських етнічних територій. Необхідно звернути увагу на специфіку розвитку України в умовах перебування її територій у складі тоталітарних та авторитарних чи недемократичних держав/урядів. Здобувачі освіти мають особливу увагу звернути на різні аспекти радянської політики реформування в

Україні, її тактичну непослідовність та наслідки, на причини та трагічні наслідки Голодоморів, у тому числі Голодомору-геноциду 1932–1933 рр., на політику репресій загалом. Слід враховувати, що український національний рух в цей період мав відносні можливості для розвитку, поділявся на різні течії, помірковані та більш радикальні. Здобувачі освіти мають звернути увагу на причини формування різних напрямків національного руху на цьому історичному етапі, на роль ОУН, а також на ідейну спрямованість ОУН (б) та ОУН (м). Окрему увагу слід приділити унікальному, в силу особливих політичних обставин та впливів, досвіду переходу Підкарпатської Русі до автономії та проголошення незалежності Карпатської України.

ТЕМА 9. УКРАЇНА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 60-Х рр. XX ст.

Пакт Молотова-Ріббентропа. Початок Другої світової війни і доля західноукраїнських земель. Політика радянзації. Встановлення німецького окупаційного режиму в Україні. Боротьба проти німецької окупації 1942–1944 рр.

Основні військові операції Червоної Армії на території України. Політика радянської влади у звільнених областях. ОУН–УПА на завершальному етапі війни. Наслідки Другої світової війни для України. Міжнародне становище УРСР внаслідок Другої світової війни.

Повоєнна відбудова і розвиток України в 1945 – середині 1950-х рр. Голод в Україні в 1946–1947 рр. Завершення радянської інкорпорації західноукраїнських земель. Суспільно-політичне та культурне життя. Україна в умовах десталінізації (1956–1964 рр.). Зародження дисидентського руху.

Окрему увагу слід приділити складному історичному досвіду України під час Другої світової війни, під час військових подій, нацистської окупації та боротьби проти неї різних суспільно-політичних сил, становищу населення. Особливу увагу слід приділити питанню ставлення ОУН (б) та ОУН (м) до можливості відновлення незалежної України в умовах міжнародного конфлікту між

нацистською Німеччиною (її союзниками) та СРСР (її союзниками), а також ролі УПА у Другій світовій війні. Звертаючись до наслідків Другої світової війни, здобувачі освіти мають особливу увагу приділити демографічним та економічним втратам, а також питанням територіального розширення радянської України, його закріпленню у міжнародному законодавстві.

Здобувачі освіти мають звернути увагу на ситуацію у повоєнний час, на новий період політичних репресій, на тотальну підпорядкованість життя суспільства тоталітарній державній політиці. Окрему увагу слід приділити процесам в новоприєднаних до УРСР західноукраїнських землях, які довгий час залишалися епіцентром радикальної опозиції радянзації та загалом політиці СРСР. Особливу увагу слід приділити соціально-економічному розвитку в другій половині ХХ ст., який супроводжувався трагедіями як Голодомор 1946–1947 рр. З іншого боку, у подальші десятиліття ситуація в УРСР в соціально-економічному відношенні не була однозначною, спостерігався певний прогрес в окремих галузях. Водночас характер суспільно-політичного устрою не забезпечив ефективних важелів для подолання кризових явищ, що створило передумови для переходу України до незалежного статусу.

ТЕМА 10. РАДЯНСЬКА УКРАЇНА У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 60-х – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 80-х рр. ХХ ст. СУЧАСНА УКРАЇНА

Верхівковий переворот. Проблеми економічного розвитку. Суперечливі процеси у розвитку культури і науки. Україна в період загострення кризи радянської системи (1965–1985). Українська Гельсінська Група та її діяльність.

Спроба державного перевороту 1991 р та проголошення незалежності України. Діяльність президента Л. Кравчука, урядів і парламенту України в галузі державного будівництва. Проблеми соціально-економічного та політичного реформування українського суспільства. Зниження темпів промислового і сільськогосподарського виробництва. Інфляційні процеси. Поширення безробіття. Дискусії

навколо проблеми Кримської автономії. Загострення протистояння між законодавчою та виконавчою гілками центральної влади у 1993 р. Вибори до Верховної Ради та президента України у 1994 р.

Соціально-економічна та політична платформа президента Л. Кучми. Затвердження програми економічної лібералізації восени 1994 р. Початок реалізації програми приватизації державного майна. Формування політико-економічних груп. Прийняття Конституції України. Грошова реформа. Прем'єр-міністр В. Ющенко. Початок економічної стабілізації наприкінці 1990-х років. Політична криза 2000-2001 рр. Кампанія «Україна без Кучми!».

«Помаранчева» революція. Початок президентської виборчої кампанії 2004 р. і українське суспільство. Фальсифікації виборів з боку влади. Президентська діяльність В. Ющенка. Вибори Президента України 2010 р. Зміна політичного вектору розвитку країни за президентства В. Януковича. Причини, привід, перебіг та наслідки «Революція гідності» 2013-2014 рр. Анексія Криму РФ. Війна на Донбасі (2014-2022). Широкомасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 рр. та події війни РФ проти України.

Діяльність України на міжнародній арені. Концепція української зовнішньої політики. Набуття Україною без'ядерного статусу. Участь України у миротворчих процесах ООН, у програмі «Партнерство заради миру», в діяльності Ради Європи та інших міжнародних інституцій.

Політичні, господарські, ідеологічні та ментальні характеристики російсько-українських взаємин. Війна Росії проти України початку XXI ст.: криза 2003 р., початок агресії РФ на сході України у 2014 р., ескалація бойових дій з 24 лютого 2022 р. Міжнародна підтримка України. «Революція гідності» 2013–2014 рр. Президентства Петра Порошенка та Володимира Зеленського. Російська агресія проти України у 2014–2023 роках та боротьба українського народу проти неї. Волонтерський рух. Українські герої російсько-української війни.

Окремо здобувачі освіти мають приділити увагу ключовим подіям в політичному житті СРСР та УРСР зокрема, пов'язаними з

десталінізацією, з розвитком дисидентського руху, а також з новими хвилями політичних репресій. Спеціальна увага має бути приділена процесам періоду так званої «перебудови». Звертаючись до розвитку незалежної України, здобувачі освіти мають засвоїти поняття щодо причин та обставин проголошення незалежності, звернути увагу на кризові явища та здобутки 1990-хрр. – початку ХХІ ст., на сучасні особливості формування української державності та української політичної нації. Необхідно звернути спеціальну увагу на інтеграцію України до ЄС та світу загалом, на розвиток зовнішньополітичної доктрини. Здобувачі освіти мають визначати причини революцій в добу незалежності України. Окрему увагу слід приділити проблемам міждержавних відносин та війні з РФ.

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарські заняття призначені для формування та закріплення у здобувачів освіти головних компетентностей. Вони передбачають розгляд тем за визначеним планом, а також презентацію здобувачами результатів самостійної роботи.

Плани семінарських занять

Очна форма навчання:

Заняття 1. Середньовічна держава – Русь

1. Східнослов'янські племена: побут, культура, вірування.
2. Утворення Русі: теорії походження.
3. Особливості політичної історії, зовнішньої та внутрішньої політики князів у другій половині IX – середині XII ст.
4. Особливості розвитку культури Русі.

Теми доповідей, рефератів, презентацій:

- Вірування давніх слов'ян.
- Оригінальні літературні твори Русі та їх значення.
- Усна народна творчість як джерело для вивчення історії України.
- Князі Русі та їх зображення в літературі і кіно.

Поняття, терміни: прабатьківщина слов'ян, давні слов'яни, анти, венеди, склавини, автохтонний, Русь, варяги, «Повість минулих літ», «Руська правда», соціальна стратифікація, літописи, «Повчання дітям», собори, ікони, мозаїки, фрески, «Слово о полку Ігоревім».

Постаті: Рюрик, Олег, Ігор, Ольга, Святослав, Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Ярославичі, Володимир Мономах, Мстислав Володимирович Великий.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: Під час підготовки до семінарського заняття здобувачам варто звернути увагу на те, що слов'яни є автохтонним (корінним) населенням Європи індоєвропейського походження. Їх формування відбувалося на початку нашої ери. У II-VII ст. в результаті Великого переселення народів слов'яни розселилися в різних напрямках і так з'явилися три гілки слов'ян: західні, південні та східні. На території України утворилися окремі племінні об'єднання, які перелічуються в «Повісті минулих літ». Провідна галузь господарства слов'ян – землеробство. Також були розвинені скотарство, ремесла й торгівля. Розвиток економіки мав вплив на культуру та вірування давніх слов'ян.

Теорії походження Русі: норманська (Г. Байєр, Г. Міллер та А. Шльоцер), теорія автохтонного походження Русі (М. Костомаров, В. Антонович, М. Грушевський та ін.), хозарська, болгарська, сарматська та ін. На сьогодні дослідники вважають, що варяги не заснували державу Русь, але мали деякий вплив на державотворення в Русі.

Щодо особливостей політичної історії, зовнішньої та внутрішньої політики князів у другій половині IX – середині XII ст. рекомендовано розглянути політику перших князів та спробувати їх згрупувати за тим, яким питанням політики приділяли більше уваги.

Окрему увагу варто приділити особливостям розвитку культури Русі, а саме: освіті, літературі, розвитку архітектури і образотворчого мистецтва та впливу на це прийняття християнства.

Рекомендована література: [1, 3, 4, 5, 7, 10, 29]

Заняття 2*. Українські землі в складі іноземних держав наприкінці XV – першій половині XVII ст.

1. Українські землі в складі сусідніх держав: особливості політичного устрою та соціально-економічного становища.
2. Причини та джерела появи українського козацтва. Запорозькі Січі. Козацько-селянські повстання.
3. Берестейська церковна унія та її наслідки.
4. Особливості розвитку української культури.

Теми доповідей, рефератів, презентацій.

- Зародження книгодрукування в Україні.
- Острозька академія як важливий центр освіти.
- Українське козацтво в художній літературі.
- Петро Могила в духовній історії України.
- Полемічна література: витоки та роль у культурному житті.
- Пересопницьке Євангеліє – важлива пам'ятка української мови.

Поняття, терміни: Велике князівство Литовське, унія, Річ Посполита, воєводство, магдебурзьке право, фільварок, кріпацтво, козацтво, Дике поле, Запорізька Січ, Кримське ханство, гетьман, військові походи, клейноди, реєстрове козацтво, греко-католицька церква, братства, полемічна література, книгодрукування, Пересопницьке Євангеліє, козацько-селянські повстання.

Постаті: Любарт, Ягайло, Ядвіга, Вітовт, Свидригайло, Сигізмунд, Хаджі Гірей, Д. Вишневецький, М. Рогоза, І. Потій, І. Борецький, К. Острозький, К. Косинський, С. Наливайко, М. Жмайло, Т. Трясило, І. Сулима, П. Бут, Я. Острянин, Д. Гуня, П. Конашевич-Сагайдачний, М. Смотрицький, Ю. Дрогобич, І. Федорович та інші.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: Потрібно звернути увагу на особливості політичного та соціально-економічного становища українських земель у складі іноземних держав наприкінці XV – першій половині XVII ст., розуміючи причини того, чому не була створена власна держава, а українські землі опинилися під зверхністю інших держав. Здобувачі мають зробити

порівняльний аналіз становища українських земель у складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. Чому литовські князі запровадили принцип: «Старого не порушуємо, нового не вводимо»? Які були причини, зміст та наслідки укладання Люблінської унії? Яка передісторія релігійної унії? Що було характерне для релігійного життя в цей час?

Варто розглянути причини виникнення українського козацтва, його особливості та вплив на суспільно-політичні відносини. Окремо звернути увагу на виникнення Запорозької Січі, реєстрового козацтва, добу героїчних походів та козацько-селянських повстань кінця XV – першої половини XVII ст.

Своєрідність української культури в цей час була зумовлена перебування українських земель у складі декількох держав, що впливало на умови розвитку культури. У цей час на українських землях поширюються ідеї Відродження, Реформації та Контрреформації. Варто звернути увагу на розвиток освіти (братські школи, Острозька академія, Києво-Могилянська академія), поширення книгодрукування, полемічної літератури, книжкової мініатюри, гравюри, нові тенденції в містобудуванні.

Рекомендована література: [1, 4, 5, 6, 7, 10]

Заняття 3. Визвольна війна українського народу середини XVII ст.

1. Джерела та історіографія Національно-визвольної революції.
2. Причини, характер, рушійні сили та битви Визвольної війни.
3. Розбудова української державності: дискусійні питання.
4. Українсько-московський договір 1654 р. та його наслідки.
5. Політичний та соціально-економічний розвиток України в другій половині XVII ст.

Теми доповідей, рефератів, презентацій:

- Б. Хмельницький та його сподвижники у художній літературі.
- Києво-Могилянська академія як важливий культурний центр.
- Козацькі літописи та їх роль в дослідженні української історії.

Поняття, терміни: Національно-визвольна війна/революція, козацька старшина, магнати, шляхта, Військо Запорізьке, полковосотенний устрій, Зборівський договір, Білоцерківський договір, Переяславська рада, Березневі статті, Кримське ханство, Чорна рада, Руїна.

Постаті: Б. Хмельницький, І. Богун, М. Кривоніс, М. Потоцький, М. Калиновський, В. Лупул, М. Гладкий, М. Пушкар, Я. Барабаш, Т. Хмельницький, І. Виговський, Ю. Хмельницький, Я. Сомко, П. Тетеря, І. Брюховецький, Д. Многогрішний, П. Дорошенко, М. Ханенко, І. Самойлович, І. Сірко.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: *Рекомендуємо звернути увагу на різні підходи в датуванні та періодизації Національно-визвольної революції середини XVII ст. Окремо розглянути причини, характер, рушійні сили та перебіг бойових дій в 1648-1653 рр. У визвольній боротьбі взяли участь представники всіх верств українського суспільства та головною і рушійною силою виступили козаки, селяни та міщани. Зосереджуємо увагу на меті та її реалізації. Розглядаючи питання формування української державності варто спробувати розібратися у дискусійних питаннях та порівняти умови Зборівського, Білоцерківського договорів та Березневих статей, а також розглянути процес формування Української держави й до яких наслідків це призведе.*

Після смерті Б. Хмельницького становище в Україні буде надзвичайно складним: козацька старшина розгорнула боротьбу за владу, що призведе до громадянської війни і занепаду держави. Варто розглянути причини, зміст та наслідки доби Руїни на українських землях.

Рекомендована література: [1, 4, 5, 6, 7, 10]

Заняття 4. Україна в період національної революції 1917–1920 рр.

1. Лютнева революція і утворення Української Центральної Ради. Консолідація українських сил: шлях від автономії до незалежності.
2. Політика гетьмана П. Скоропадського.
3. Період Директорії УНР. Отаманщина на території України.

4. Західноукраїнська народна республіка: зовнішня та внутрішня політика
5. Особливості політики більшовиків у добу національно-визвольних змагань. Причини поразки української національно-визвольної революції.

Теми доповідей, рефератів, презентацій.

- Специфіка розвитку культури в Україні в добу національно-визвольних змагань 1917–1920-х рр.
- Матеріально-побутові умови життя студентів в УСРР у 1920-х рр.
- Роль політики коренізації для розвитку української літератури.

Поняття, терміни: Перша світова війна, Тимчасовий уряд, Установчі збори, Українська Центральна Рада, Універсали, Генеральний секретаріат, автономія, федерація, більшовицький переворот, Українська Народна Республіка, Брест-Литовський договір, Гетьманський переворот, Українська держава, Директорія УНР, отаманщина, ЗУНР, Державний секретаріат, УГА, Акт злуки УНР та ЗУНР, Народний секретаріат, «воєнний комунізм», радянсько-польська війна, Варшавська угода, Ризький мир.

Постаті: М. Грушевський, С. Єфремов, В. Винниченко, С. Петлюра, П. Скоропадський, В. Вернадський, Ф. Швець, О. Андрієвський, А. Макаренко, Н. Махно, М. Григор'єв, Б. Мартос, В. Чехівський, Є. Петрушевич, К. Левицький, О. Греков, Х. Раковський, А. Денікін,

Методичні рекомендації до опрацювання теми: Варто звернути увагу на те, що нова сторінка історії України була відкрита під час Першої світової війни, коли в результаті кризи зникли імперії до складу яких входили українські землі. За таких умов виникла Українська Центральна Рада на чолі з М. Грушевським. Варто проаналізувати тексти чотирьох універсалів, щоб охарактеризувати процес зміни завдань УЦР у залежності від обставин. Окремо потрібно розглянути дві радянсько-українські війни та зимові походи УНР. Розглядаємо причини падіння УЦР та прихід до влади гетьмана П. Скоропадського і основні напрями

політики гетьманського уряду. Розглядаємо причини, зміст і наслідки отаманичини на українських землях. Акцентуємо увагу здобувачів на розумінні складності ситуації, за якої відбувається зміна влади і відбувається відновлення УНР Директорією. У цей же час лідери політичних партій Галичини разом з греко-католицьким духовенством утворили у Львові західноукраїнський парламент, який виступав за створення держави – ЗУНР. Варто зробити порівняння політики урядів УНР та ЗУНР, а також розглянути процес та наслідки Акту злуки 22 січня 1919 р. Окремо говоримо про причини поразки української національно-демократичної революції 1917–1920-х рр. Доцільно охарактеризувати особливості політики більшовиків, щоб зрозуміти завдяки чому їм вдалося отримати підтримку серед народних мас, а згодом зіткнутися із супротивом населення та змінити курс побудови «воєнного комунізму».

Рекомендована література: [1, 4, 5, 6, 10, 26]

Заняття 5*. Україна в роки Другої світової війни і перше післявоєнне десятиліття

1. Джерела та історіографія з історії II світової війни: проблеми та спекуляція питанням.
2. Україна на початковому етапі II світової війни.
3. Причини поразок червоної армії в червні 1941 р., оборонні бої та розчленування українських земель.
4. «Новий порядок», Рух Опору на українських землях у роки II Світової війни: дискусійні питання.
5. Україна на завершальному етапі війни. Наслідки Другої світової війни для УРСР.
6. УРСР в перше післявоєнне десятиліття.

Теми доповідей, рефератів, презентацій:

- Київ у роки Другої Світової війни: трагічні сторінки історії.
- Одеса під час румунської окупації 1941-1944 рр.
- Військовий діяч України періоду Другої світової війни (за вибором).

- Українська література Другої світової війни та її значення.

Поняття, терміни: Пакт Молотова Ріббентропа, Друга світова війна, радянська, «золотий вересень», репресії, депортації, план «Барбаросса», «бліцкриг», танкова битва Луцьк-Рівне-Броди-Дубно, оборонні бої, евакуація, окупація, рейхскомісаріат Україна, Дистрикт Галичина, Трансністрія, прифронтна зона, план «Ост», «Новий порядок», Холокост, течії Руху Опору, ОУН-УПА, радянські партизани, рейкова війна, оборона Одеси, оборона Києва, оборона Севастополя, «сіропіджачники», відбудова, четверта п'ятирічка, депортація, репатріація, операція «Вісла».

Постаті: Т. Бульба-Боровець, С. Бандера, Я. Стецько, Р. Шухевич, С. Тимошенко, Т. Строчак, С. Ковпак, О. Федоров, М. Наумов, О. Сабуров, Є. Патон, В. Сосюра, О. Довженко.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: При підготовці варто звернути увагу на важливі моменти теми заняття: спекулятивність досліджуваного питання, чимало білих плям в історії війни, дискусійні моменти. Доцільно опрацювати тексти радянсько-німецьких договорів 1939 р. із додатковими секретними протоколами для кращого розуміння передумов початку Другої світової війни.

У планах Німеччини українські землі посідали важливе місце. Так само і для Радянського Союзу був важливим процес включення цих земель до свого складу та здійснення політики радянської за радянською схемою модернізації 1930-х рр.

Детально треба розглянути причини невдач Червоної армії в червні 1941 р. та основні військові операції на території України з 1941 р. до 1944 р. Щодо Руху Опору на українських землях у роки II світової війни зосереджуємо увагу на дискусійних питаннях.

Стосовно наслідків Другої світової війни для УРСР, намагаємось зрозуміти важливі моменти процесу розгрому нацистських загарбників та усвідомити, що з одного боку – це втрати і величезні збитки, а з іншого, завоювання Україною міжнародного авторитету як члена співзасновника ООН, зростання

віри й свідомості народу, об'єднання етнічних українських земель у межах УРСР.

Щодо повоєнної відбудови варто охарактеризувати стан народного господарства, продовження репресивної політики, голод 1946-1947 рр., протистояння ОУН-УПА, операцію «Вісла», боротьбу з греко-католицькою церквою.

Рекомендована література: [1, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 27]

Заочна форма навчання: Пропонуються до підготовки теми 2* і 5* семінарських занять із переліку для здобувачів очної форми навчання.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота здобувачів зорієнтована на виконання тих видів робіт, які передбачають опанування додатковими знаннями у позааудиторний спосіб згідно з визначеними викладачем завданнями. Вона є складовим елементом університетської освіти та закономірним продовженням аудиторної роботи викладача і здобувачів.

Одним із видів самостійної роботи є написання есе після перегляду документальної передачі із циклу «Розсекречена історія». Виконання такого роду завдання має на меті визначити рівень самостійного осмислення й аналізу історичної події та передбачає виявлення схильності здобувачів до сприйняття певної історичної проблематики, а також вміння використовувати набуту інформацію під час роботи на семінарських заняттях. Умови виконання самостійного завдання: перегляд документальної передачі з подальшим аналізом та написання есе.

ТЕМАТИКА ДОКУМЕНТАЛЬНИХ ФІЛЬМІВ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (ПРОЄКТ «РОЗСЕКРЕЧЕНА ІСТОРІЯ»)

1. Михайло Грушевський.
2. 100 років українській революції. Фундамент незалежності.
3. Історичні міфи про бій під Крутами.
4. 100 років Директорії. Чому Скоропадський не втримав владу?
5. День злуки чи розлуки?
6. Як і чому українці захопилися націоналізмом?
7. Чому Європа мовчала про Голодомор?
8. Два постріли: Хвильовий і Скрипник.
9. Великий терор очима ката.
10. Річниця розстрілів в урочищі Сандармох.
11. Карпатська Україна: 80 років проголошення незалежності.
12. Чому вибухнула Друга світова війна?
13. Міф про віроломний напад.
14. Чому українці рятували євреїв?
15. Ціна звільнення Києва: перемога до «червоної дати».
16. Українці у Другій світовій війні.
17. Страсті за Бандерою.
18. Кенгір, Хрущов і любов. Як кохання зруйнувало Імперію Зла.
19. Ким був товариш Щербицький?
20. Чорнобиль: що встановило розслідування катастрофи?
21. Революція на граніті. Чи міг бути інший сценарій?
22. СРСР. Розпад останньої імперії.

Посилання на сайт.

https://tv.suspilne.media/programs/declassified_history

Завдання:

1. Актуальність проблеми, що обговорювалася.
2. Характеристика підбору учасників передачі.
3. Що знали до перегляду передачі?
4. Що дізнались нового?
5. Які уроки історії можна взяти із передачі?
6. Посилання на які літературні твори могли б доповнити матеріал передачі?

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Предмет вивчення, періодизація, джерела та історіографія історії України.
2. Кам'яна доба на території України: етапи розвитку людини та суспільства.
3. Трипільська археологічна культура та її історичне значення.
4. Кіммерійці, скіфи та сармати на теренах України.
5. Античні міста-держави в 1 тис. до н. е. у Північному Причорномор'ї.
6. Східні слов'яни у давнину. Виникнення держави Русь.
7. Особливості зовнішньої та внутрішньої політики київських князів до Володимира Святославича.
8. Русь у період розквіту: Володимир Великий та Ярослав Мудрий.
9. Соціальна структура та економічний розвиток Русі.
10. Політичний і культурний розвиток Русі в XI – першій третині XII ст.
11. Політична роздробленість Русі: причини, хід і наслідки.
12. Галицько-Волинська Русь: політичний і соціально-економічний розвиток.
13. Культура Русі та Галицько-Волинської держави.
14. Українські землі у складі Великого князівства Литовського: особливості політичного і соціально-економічного розвитку.
15. Виникнення українського козацтва і Запорозької Січі.
16. Люблінська унія 1569 р. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Речі Посполитої.
17. Виникнення реєстрового козацтва у XVI ст.: причини і наслідки.
18. Розвиток культури в Україні у XIV – першій половині XVII ст.
19. Церковно-релігійна боротьба в Україні у другій половині XVI ст. - першій половині XVII ст. Брестська церковна унія.
20. Козацько-селянські повстання кінця XVI – першої половини XVII ст.
21. Політика гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного.

22. Причини, рушійні сили, характер і початок Визвольної війни українського народу середини XVII ст.
23. Хід Визвольної війни у 1649–1653 рр. Формування державності.
24. Договір Війська Запорозького з Московським царством 1654 р. і проблема завершення Визвольної війни.
25. Українські землі у другій половині XVII ст. «Руїна».
26. Україна наприкінці XVII ст. – на початку XVIII ст. Гетьманство І. Мазепи.
27. Наступ російського уряду на автономію українських земель в першій половині XVIII ст.
28. Українське козацтво у XVIII ст. Нова Січ.
29. Українська культура у другій половині XVII ст. – XVIII ст.
30. Україна в другій половині XVIII ст. Занепад Гетьманщини. Гайдамацький рух.
31. Суспільно-політичні рухи в Україні у першій половині XIX ст. Кирило-Мефодіївське товариство.
32. Соціально-економічний розвиток українських земель в першій половині XIX ст.
33. Західноукраїнські землі наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.
34. Українська культура у першій половині XIX ст. Тарас Шевченко.
35. Скасування кріпосного права в Україні. Реформи 1860 – 70-х рр. у Російській імперії та Україні.
36. Соціально-економічний розвиток українських земель у другій половині XIX ст. (в межах Російської імперії).
37. Суспільно-політичний рух в Україні в другій половині XIX ст.
38. Західноукраїнські землі в другій половині XIX – на початку XX ст.
39. Україна на початку XX ст.
40. Україна в роки Першої світової війни.
41. Революційні події в Україні у 1917 – на початку 1918 р. Центральна Рада.
42. Українська держава гетьмана П. Скоропадського.

43. Боротьба за владу в Україні наприкінці 1918–1919 рр. Директорія УНР.
44. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) та обставини злуки з УНР.
45. Радянська Україна в 1920-і рр.
46. Радянська Україна в 1930-і рр.
47. Західноукраїнські землі між двома світовими війнами.
48. Початок Другої світової війни і Україна (1939–1941 рр.).
49. Воєнні дії в Україні у 1941–1944 рр.
50. Окупаційний режим і Рух Опору в Україні під час Другої світової війни.
51. Україна на завершальному етапі війни (1944–1945 рр.) і в перше повоєнне десятиліття.
52. Україна у другій половині 50-х – 60-ті рр. ХХ ст.
53. Дисидентський рух в УРСР: причини, основні форми і течії.
54. Україна в період загострення кризи радянської системи (1965–1985 рр.).
55. Початок перебудови та проведення економічних реформ.
56. Українська діаспора: причини виникнення, основні регіони.
57. Причини і обставини виникнення Української держави на початку 90-х рр. ХХ ст.
58. Соціально-економічний, політичний і культурний розвиток України на сучасному етапі.
59. Помаранчева революція та Революція гідності: перебіг і наслідки.
60. Війна російської федерації проти України 2014–2023: передумови, причини, етапи.

Методичне забезпечення

1. Мапи та схеми з історії України.
2. Мультимедійні презентації.
3. Навчальні посібники та підручники, згідно із списком рекомендованої літератури.
4. Новікова Л. В. Вступ до вивчення курсу «Історія України»: метод. посібник для студентів II курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету історії та філософії, спеціальності 032 «Історія та археоло-

гія»/МОН України; ОНУ імені І. І. Мечникова; факультет історії та філософії. Одеса: ОНУ, 2019. 60 с. 3,49 д. а.

URL: <http://lib.onu.edu.ua/istoricheskij-fakultet-3/>

5. Полторак В. М. Хрестоматія з історії України для здобувачів першого рівня «бакалавр» неспеціальних факультетів. Одеса : ОНУ, 2020.
6. Робоча програма навчальної дисципліни.
7. Силабус курсу.
8. Хмарський В. М. Історія України : конспект лекцій. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. 118 с.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бойко О. Д. Історія України. Підручник. 8-ме вид., перероб, допов. Київ : Академія, 2021. 640 с.
2. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. Київ : Генеза, 2019. 656 с.
3. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2022. 408 с.
4. Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за заг. ред. д. і. н., проф. М. І. Бушина, д. і. н., проф. О. І. Гуржія. Черкаси : ЧДТУ, 2016. 644 с.
5. Литвин В. М. Історія України [Текст]: підручник / [відп. ред. В. А. Смолій]; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ : Наукова думка, 2013. 989 с.
6. Магочій П.-Р. Ілюстрована історія України / пер. з англ. [С. Біленький]. Київ : Критика, 2012. 446 с.
7. Мицик Ю., Бажан О. Від трипільців до кіборгів. Коротка історія України. Київ : Кліо, 2022. 688 с.
8. Нариси новітньої історії України, 1991–2021; зб. ст. /ред. М. Мінаков, Г. Касьянов та М. Роджанські. Київ : Laugus, 2021. 344 ст.: табл., граф.
9. Палій О. Історія України. 3-тє вид. Київ : К.І.С., 2017. 596 с.
10. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 496 с.

Додаткова

11. Бекірова Г. Півстоліття опору: кримські татари від вигнання до повернення (1941–1991 роки). Нарис політичної історії. Київ : Критика, 2017. 488 с.: фото.
12. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. Київ, 2016.
13. Войтович Л. Галич у політичній історії Європи XI–XIV століть / Л. Войтович. Львів : Левада, 2017. 478 с.

14. Гай-Нижник П. П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. Київ, 2017. Історія української культури: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл./ [Ю. І. Кулагін та ін.]. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. 627 с.
15. Дашкевич Я. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури. 3-тє вид., доповн. Львів: Літературна агенція «Піраміда», 2016. Історія української культури. Хрестоматія: навч. посіб. для студентів ВНЗ/ [Н. А. Латигіна та ін.]. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 315 с.
16. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави / Відп. ред. В. Смолій; кер. авт. кол. Г. Боряк; авт. кол.: В. Головка (коорд. проекту), В. Даниленко, С. Кульчицький, О. Майборода, В. Смолій, Л. Якубова, С. Янішевський. НАН України. Інститут історії України. Київ : Ніка-Центр, 2016. 796 с.
17. Історія українського війська /авт. кол./ М. Відейко, А. Галушка, В. Лободаєв, М. Майоров, Я. Примаченко, А. Руккас, Є. Синиця, О. Сокирко, А. Харук, Б. Черкас; кер. проекту К. Галушко; під заг. ред. В. Павлова. Громадський просвітницький проект «ЛІКВЕЗ. Історичний фронт». Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 416 с.
18. Каппелер А. Нерівні брати. Українці та росіяни від середньовіччя до сучасності. Чернівці : Книги-XXI, 2018. 320 с.
19. Кузьо Т. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет / Пер. з англ. Андрія Павлишина. Київ : Дух і літера, 2018. 560 с.
20. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі / С.Кульчицький. Книга 1. Київ : Темпора, 2013. 504 с.; Книга 2. Київ : Темпора, 2013. 628 с.
21. Кульчицький С., Міщенко М. Україна на порозі об'єднаної Європи. Київ : Центр Разумкова, 2018. 232 с.
22. Левченко Г. С. Публікації на сторінках періодичної преси другої половини ХІХ ст. щодо історії Імператорського Новоросійського університету (за матеріалами газети «Одесский Вестник»). *Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри: зб. наук. праць V Міжнар. наук. конф., 24–25 квіт. 2015 р., Одеса / відп. ред. М. І. Михайлуца*. Одеса : ОНУ, 2015. С. 160–163.
23. Левченко Г. С. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (1865–2015): історія та сучасність / гол. ред. І. М. Коваль; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса : ОНУ, 2015. С. 249–293 (у співавторстві з В. В. Левченком і В. М. Хмарським).
24. Левченко Г. С. Олександрівська церква Новоросійського університету: історія, персоналії, документи. Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2015. 360 с. (у співавторстві з В. В. Левченком).
25. Levchenko H. The publications in the pages of the «Odessa herald» in the second half of the XIXTH century as a historical source for the history of the imperial Novorossiia university. *Danubius. Supliment. Economy, society,*

culture and politics in Southern Ukraine during the XVIIIth – XXth Centuries. – XXXIV. Galați, 2016. P. 21–30.

26. Нариси історії Української революції 1917 – 1921 років / Гол. редкол. В. А. Смолій; кер. авт. кол. В. Ф. Верстюк. Київ, 2011. Кн. 1. 390 с; Київ, 2012. Кн. 2. 464 с.
27. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси. У двох книгах. Кн. 1. Київ : НВП «Видавництво «Наукова думка, НАН України», 2010. 734 с.; Кн. 2. Київ : НВП «Видавництво «Наукова думка, НАН України», 2011. 943 с.
28. Україна крізь віки. У 15-ти тт. / За заг. ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. Київ : Альтернативи, 1998-2000.
29. Черненко О. Історія цивілізації. Україна. Том 2. Від Русі до Галицького князівства (900–1256). Харків : Фоліо, 2021. 592 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Історія України IX – XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації
URL: <http://www.litopys.org.ua>
2. Національна бібліотека України ім. В. Вернадського
URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Офіційний сайт бібліотеки «Культура України». Постійна адреса:
<http://elib.nplu.org/>
4. Офіційний сайт Інституту історії НАН України. Постійна адреса:
<http://www.history.org.ua>
5. Офіційний сайт НБ ОНУ імені І. І. Мечникова. Постійна адреса:
<http://library.onu.edu.ua>
6. Офіційний сайт Одеської національної наукової бібліотеки. Постійна адреса: <http://odnb.odessa.ua/>
7. Український історичний портал URL: <http://www.history.org.ua>

ФОРМИ КОНТРОЛЮ І МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ (у т. ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Протягом засвоєння навчальної дисципліни здобувачі мають можливість накопичувати бали за рахунок виконання різних форм роботи під час поточного, періодичного контролю та здачі іспиту під час підсумкового контролю:

Поточний контроль:

- усний контроль: індивідуальне / фронтальне опитування за питаннями відповідної теми під час лекцій;
- робота під час семінарських занять;
- оцінювання виконання рефератів (оцінювання доповіді та презентації);

Періодичний контроль:

- оцінювання письмових робіт (есе) підготовлених після перегляду документальної передачі.

Підсумковий контроль:

Здійснюється під час іспиту, який проходить в усній формі, як відповідь на два питання у екзаменаційному білеті. Питання на іспит здобувачі отримують на початку викладання курсу.

Загальна підсумкова оцінка визначається як сума балів за результатами поточного, періодичного і підсумкового контролю.

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти за різними видами роботи

Вид роботи	Кількість балів
<i>Поточний контроль:</i>	
- Опитування індивідуальне / фронтальне за питаннями відповідної теми під час лекцій, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	від 0 до 2
- Робота під час семінарських занять	від 0 до 8
- Виконання рефератів/презентацій за однією із запропонованих тем: доповідь та демонстрація презентації	від 0 до 10
<i>Періодичний контроль:</i>	
- Оцінювання письмових робіт (есе) підготовлених після перегляду документальних передач.	від 0 до 10
<i>Підсумковий контроль:</i>	
- Оцінювання відповіді на два питання на іспиті	від 0 до 20

Критерії оцінювання роботи під час лекції:

К-сть балів	Критерії оцінювання
2	Здобувач бере активну участь в обговоренні питань під час лекції; бере активну участь у обговоренні проблемних питань, користується додатковою навчально-методичною та науковою літературою; вміє

	сформувані своє ставлення до певної проблеми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади
1	Здобувач іноді бере участь в обговоренні під час лекції; частково виступає і задає питання

Критерії оцінювання роботи на семінарському занятті:

К-сть балів	Критерії оцінювання
8-7	Здобувач зобов'язаний підготувати кожен пункт плану практичного заняття у повному обсязі. Відповідь має бути побудована на основі розуміння причин явища, його перебігу та наслідків. Студенти не повинні обмежуватися стислим просторікуванням, а продемонструвати системні знання з теми семінару. Вони передбачають не стільки констатацію фактів, скільки пояснення їхньої сутності. Якісна підготовка до семінарів передбачає ознайомлення з науковими або/і навчальними книгами/брошурами, науковими статтями, лекційним матеріалом, енциклопедіями, довідниками.
6-4	Здобувач освіти дає об'ємну/повну відповідь на більшість питань плану заняття, доповнює відповіді інших студентів, демонструє вміння брати участь у дискусії, використовуючи наукові аргументи
3-2	Здобувач освіти дає відповідь на одне або два питання плану заняття, лише частково доповнює відповіді інших студентів
1	Здобувач присутній на занятті, але не бере участь у обговоренні питань, запропонованих викладачем згідно з заявленою темою

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів, що має бути захищена на практичному занятті або під час спеціально відведених годин консультацій.

Вид роботи	Кількість балів	Критерії оцінювання результатів виконання завдань для самостійної роботи
Підготовка та захист реферату	10-8	Доповідь має самостійний характер, визначається повнотою викладу матеріалу, наявністю структури тексту, з використанням фахової літератури і джерела, обґрунтованих висновків. Вагомою частиною оцінювання якості самостійної роботи є вміння доповідача дискутувати, використовуючи виважені аргументи. Може супроводжуватися презентацією або ілюстраціями, але ця форма не є обов'язковою
	7-5	Доповідь виконана самостійно, оформлення відповідає вищезазначеним вимогам, але запропоновані висновки або не точно відповідають темі роботи, або є поверхневими, що не дає змоги зрозуміти глибину осягнення доповідачем змісту реферату

Підготовка та написання есе	4-1	Завдання виконано на низькому теоретичному рівні, без пояснення причин явищ, описаних у тексті, та висновків. Використана література або джерела не повною мірою відповідають обраній темі. Здобувач не демонструє розуміння предмету дискусії
	0	Завдання не виконано
	10-8	Здобувач подивився із запропонованого переліку передачу, присвячену обговоренню в студії історичної події, підготував розлогу відповідь у вигляді есе; у повній мірі демонструє володіння навичками наукового дослідження; виявляє самостійність у підборі, аналізі та узагальненні відповідної інформації; із розглянутої проблеми робить чіткі вірні висновки. Здобувач аналізує проблемну ситуацію з творчим підходом, використовуючи нешаблонні фрази, демонструє розгорнуте, цікаве бачення, яке відрізняється власними роздумами, висновками.
	7-5	Здобувач подивився із запропонованого переліку передачу, присвячену обговоренню в студії історичної події, підготував розлогу відповідь у вигляді есе; здобувач виконав практичне завдання, у повній мірі демонструє знання предмету вивчення, чітко описує суттєві його ознаки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки і формулює висновки
	4-1	Здобувач подивився із запропонованого переліку передачу, присвячену обговоренню в студії історичної події, підготував відповідь у вигляді есе; але недостатньо розкрив сутність, допускаючи при цьому суттєві неточності; відсутні сформовані уміння та навички дослідження і обґрунтування висновків
	0	Завдання не виконано

Критерії оцінювання результатів навчання здобувачів освіти на іспиті:

<i>Кількість балів</i>	<i>Критерії оцінювання</i>
20-10	Здобувач освіти правильно і у повному обсязі відповів на обидва питання екзаменаційного білету, дав відповіді на поставлені екзаменаторами додаткові запитання, продемонстрував вміння дискутувати, обґрунтовувати свою точку зору, самостійно оцінювати теоретичні аспекти дисципліни, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, володіти науковою термінологією
9-6	Здобувач освіти на високому рівні відповів на одне з двох питань екзаменаційного білету, але не у повному обсязі засвоїв інше питання. При цьому частково дав відповіді на поставлені

	екзаменаторами додаткові запитання, продемонстрував вміння дискутувати, обґрунтовувати свою точку зору, самостійно оцінювати теоретичні аспекти дисципліни, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, володіти науковою термінологією
5-4	Здобувач освіти у неповному обсязі відповів на обидва питання екзаменаційного білету, не зміг дати відповіді на поставлені екзаменаторами додаткові запитання, продемонстрував низький рівень навиків полеміки, самостійного вирішення навчальних завдань, поверхово засвоїв наукову термінологію, базові знання з дисципліни
3-1	Здобувач освіти не виконав поставлені перед ним завдання. Не дав відповіді на обидва питання екзаменаційного білету та додаткові запитання викладачів, або у його/її відповіді містилася значна кількість грубих помилок. Продemonстрував відсутність базового обсягу підготовки з дисципліни, виявив низький рівень володіння навчальними та науковими дефініціями
0	Здобувач не засвоїв навчальний матеріал. Потребує повторної допомоги викладача для оволодіння дисципліною

Політика щодо дедлайнів та перескладання: Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-10 %). Обов'язкова присутність здобувачів на підсумковому контролі. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин.

Політика щодо академічної доброчесності: регламентується Кодексом академічної доброчесності учасників освітнього процесу Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в освітній та науково-дослідній роботі учасників освітнього процесу та науковців Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (<http://onu.edu.ua/uk/geninfo/official-documents>).

Політика щодо відвідування: Відвідування занять є обов'язковим. В окремих випадках навчання може відбуватись он-лайн з використанням дистанційних технологій. Порядок та умови такого навчання регламентуються Положенням про організацію освітнього процесу в ОНУ (<http://onu.edu.ua/uk/geninfo/official-documents>). У випадку відсутності здобувача на лекції або практичному занятті він зобов'язаний відпрацювати пропущене заняття через опитування в поза аудиторний час (час консультацій викладача). Невідпрацьовані заняття вважаються незданими і за них не нараховується оцінка в балах. У підсумку, оцінені за 100-бальною системою, знання здобувача відображаються у заліково-екзаменаційній відомості та заліковій книжці.

**Розподіл балів, які отримують студенти
ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ**

Види навчальної роботи	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3		
	Кількість балів за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів (максимальна)	Кількість балів за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів (максимальна)	Кількість балів за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів (максимальна)
Поточний контроль на лекціях	2	3	6	2	3	6	2	4	8
Практичні заняття	8	2	16	8	1	8	8	2	16
Разом			22			14			24
Разом	60								
Оцінка самостійної роботи:									
Реферат				10	1	10			
Есе							10	1	10
Разом	20								
Іспит	20								
Підсумкова сума балів	100								

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Поточний та періодичний контроль										Підсумковий контроль (іспит)	Сума балів	
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3				Реферат, есе		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	20	20	100
2	10	10	10	2	2	10	2	10	2			
Усього за модулем 1: 22			Усього за модулем 2: 14			Усього за модулем 3: 24						

Реалізація основних завдань контролю знань здобувачів вищої освіти в ОНУ імені І. І. Мечникова досягається системними підходами до оцінювання та комплексністю застосування різних видів контролю. Згідно з чинною в університеті системою комплексної діагностики знань здобувачів вищої освіти, з метою стимулювання планомірної та систематичної навчальної роботи, оцінка знань здійснюється за 100-баловою системою, яка переводиться відповідно у національну шкалу («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») та шкалу європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС – А, В, С, D, E, FХ, F).

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	Відмінно
85 - 89	B	Добре
75 - 84	C	
70 – 74	D	Задовільно
60 - 69	E	
35 - 59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання

Навчальне видання

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до лекційних та семінарських занять з курсу
для здобувачів філологічного факультету
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Електронне практичне видання

Укладач

Левченко Галина Сергіївна

В авторській редакції

Затвердж. авт. 07.03.2024. Шрифт Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним забезпеченням
для читання файлів формату PDF.
Обсяг 0,7 МБ. Зам. № 2758.

Видавець і виготовлювач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12, Україна
Тел.: (048) 723 28 39, e-mail: druk@onu.edu.ua